

ANETA MICHALSKA-WARIAS

GLOSA

do wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
z 21 lutego 2012 r., II AKa 338/11¹

TEZA

Brzmienie art. 299 § 1 k.k. daje podstawę do przyjęcia, że przedmiotem czynności wykonawczych w tym typie czynu zabronionego są przedmioty i prawa (tzw. brudne pieniądze), których związek z popełnionym czynem zabronionym jest pośredni. Przesłanki pochodzenia z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego nie spełniają te przedmioty i prawa, które zostały uzyskane za pomocą czynu zabronionego, a więc pochodzą bezpośrednio z czynu zabronionego.

GLOSA

W glosowanym orzeczeniu SA we Wrocławiu odniósł się do problematyki prawidłowej wykładni użytego przez ustawodawcę w art. 299 § 1 k.k. zwrotu „pochodzące z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego”, z czym łączy się ustalenie przedmiotu czynności wykonawczej przestępstwa prania pieniędzy. Interpretując ten przepis SA we Wrocławiu uznał, że przedmiotem czynności wykonawczej przestępstwa z art. 299 § 1 k.k. są tylko te przedmioty i prawa (wymienione w dyspozycji tego przepisu), które pośrednio pochodzą z popełnienia czynu zabronionego, natomiast nie stanowią „brudnych pieniędzy” te wartości majątkowe, które uzyskane zostały bezpośrednio za pomocą czynu zabronionego.

Tak sformułowana teza analizowanego orzeczenia może budzić pewne wątpliwości, choć wypada zauważyć, że właśnie taką interpretację tego przepisu proponuje część przedstawicieli

¹ LEX nr 1171343.

doktryny, w tym m.in. E. W. Pływaczewski i W. Filipkowski², J. Skorupka³ oraz R. Zawłocki⁴. Takie wypowiedzi można też spotkać w dotychczasowym orzecznictwie sądowym⁵.

Z drugiej zaś strony część przedstawicieli doktryny opowiada się za szerszą wykładnią sformułowania „pochodzące z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego”, tak by do realizacji znamion występku z art. 299 § 1 k.k. prowadziło podejmowanie opisanych w przepisie zachowań w stosunku do wartości majątkowych pochodzących zarówno bezpośrednio jak i pośrednio z przestępstwa. Zwolennikami takiej wykładni przepisu są np. A. Marek⁶, W. Wróbel⁷, a także O. Górniok⁸. Także niektóre z dotychczas wydanych orzeczeń wydają się opierać na takiej interpretacji art. 299. Dla przykładu w wyroku z 2 lutego 2011 r.⁹ SN wyraźnie mówi o korzyści odniesionej z przestępstwa i wprowadzanej następnie do obrotu¹⁰, co świadczyłoby o przyjęciu szerszej wykładni art. 299 k.k.

Wydaje się, że za prawidłowe należy uznać drugie z zaprezentowanych wyżej stanowisk. Przemawia za tym po pierwsze wykładnia historyczna oraz logiczna art. 299. O ile w swoim pierwotnym brzmieniu art. 299 § 1 k.k. z kręgu podmiotów prania pieniędzy wykluczał sprawcę tzw. przestępstwa pierwotnego (czyli przestępstwa, z którego „brudne pieniądze” pochodziły), bowiem dopuścić się go mogła tylko osoba podejmująca opisane w przepisie zachowania w stosunku do wartości majątkowych pochodzących z korzyści związanych z popełnieniem przestępstwa przez inne osoby, o tyle od nowelizacji dokonanej ustawą z 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł¹¹, nie ulega wątpliwości, że sprawcą tego czynu może być także sprawca przestępstwa pierwotnego.

² Zob. E. W. Pływaczewski, W. Filipkowski [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 1079.

³ Zob. J. Skorupka, *Pojęcie „brudnych pieniędzy” w prawie karnym*, Prokuratura i Prawo z 2006 r., nr 11, s. 40-45.

⁴ Zob. R. Zawłocki [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.) *Kodeks karny. Część szczególna, Tom II, Komentarz*, Warszawa 2013, s. 779.

⁵ Zob. np. wyrok SA w Katowicach z 21 kwietnia 2011 r., II AKa 20/11 (LEX nr 846478) czy wyrok SA we Wrocławiu z 31 maja 2010 r., II AKa 103/10 (Lex nr 621566).

⁶ Zob. A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, 5. wyd., Warszawa 2010, s. 642.

⁷ Zob. W. Wróbel [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Tom III, Warszawa 2008, s. 661-662.

⁸ Zob. O. Górniok [w:] O. Górniok (red.), *Prawo karne gospodarcze*, Bydgoszcz 2003, s. 98.

⁹ II KK 159/10, LEX nr 785651.

¹⁰ Teza tego orzeczenia brzmi: „Dla realizacji znamion z art. 299 § 1 k.k. konieczne jest by te wymienione w dyspozycji tego przepisu rzeczy, stanowiące przedmiot karalnych wykonawczych, pochodziły z „korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego”. Oznacza to, że niezbędne jest ustalenie owego czynu oraz korzyści bezpośrednio lub pośrednio z niego odniesionej przez sprawcę lub inną osobę, a następnie wprowadzonej do obrotu.”

¹¹ Tekst jednolity: Dz. U. z 2010 r. Nr 46, poz. 276, ze zm. Obecnie, po zmianie tytułu, jest to ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu.

Należy przy tym odnotować, że takie poszerzenie pola penalizacji art. 299 k.k. wynikało przede wszystkim z konieczności dostosowania jego brzmienia do wymogów wiążących Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych. Wprawdzie jeszcze z konwencji wiedeńskiej tj. konwencji Narodów Zjednoczonych z dnia 20 grudnia 1988 r. o zwalczaniu nielegalnego obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi¹² nie wynikał obowiązek uznania sprawcy przestępstwa pierwotnego za podmiot przestępstwa prania pieniędzy, to już konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej z 15 listopada 2000 r.¹³ jako regułę wskazywała uznawanie sprawcy przestępstwa pierwotnego za podmiot przestępstwa prania pieniędzy, o ile rozwiązanie takie nie stałoby w sprzeczności z fundamentalnymi zasadami prawa wewnętrznego państwa-strony (art. 6 ust. 2 lit. (e) konwencji).

Przy takim zaś szerszym ujęciu podmiotu tego przestępstwa trudno wskazać powody kryminalno-polityczne, które przemawiałyby za tym, by ukrywanie przestępnego pochodzenia środków majątkowych pochodzących bezpośrednio z przestępstwa pozostawało poza polem penalizacji art. 299 § 1 k.k., a warunkiem karalności byłoby podjęcie opisanych w przepisie zachowań dopiero w stosunku do przedmiotów, na które zamieniono takie wywodzące się bezpośrednio z przestępstwa środki majątkowe. Wadliwość takiej wykładni jawi się szczególnie wyraźnie w przypadku tych przestępstw, które prowadzą bezpośrednio do uzyskania przez sprawcę korzyści w postaci określonej sumy pieniędzy (tak jest w przypadku handlu narkotykami). Trudno uznać za racjonalne wymaganie by sprawca dokonał najpierw jakiejś konwersji tych pieniędzy, a dopiero potem podejmował próbę ich „prania” poprzez np. przeniesienie ich własności, oznaczałoby to bowiem, że nie realizuje znamion występku z art. 299 § 1 k.k. (mające na celu ukrycie ich przestępnego pochodzenia) przeniesienie własności pieniędzy uzyskanych bezpośrednio z handlu narkotykami, natomiast wymienienie najpierw tychże pieniędzy np. na walutę obcą i wówczas przeniesienie ich własności już do realizacji strony przedmiotowej tego występku prowadzi.

W świetle powyższego uzasadnione wydaje się zatem rozumowanie, zgodne z którym, skoro stanowi przestępstwo podejmowanie opisanych w dyspozycji art. 299 § 1 k.k. czynności w stosunku do środków płatniczych, instrumentów finansowych, papierów wartościowych, wartości dewizowych, praw majątkowych lub innego mienia ruchomego lub nieruchomości pochodzących z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego, a więc pochodzących z takiego czynu tylko pośrednio, to tym bardziej zabronione jest

¹² Dz. U. z 1995 r. Nr 15, poz. 69.

¹³ Dz. U. z 2005 r. Nr 18, poz. 158, ze zm.

podejmowanie takich czynności w stosunku do środków majątkowych pochodzących bezpośrednio z popełnienia takiego czynu.

Nie jest przy tym trafny argument podnoszony np. przez SA w Katowicach w uzasadnieniu wyroku z 21 kwietnia 2011 r., II AKa 20/11, iż przyjęcie wskazanej wyżej szerszej interpretacji art. 299 § 1 k.k. „prowadziłaby do uznania, że sprawcą przestępstwa <<prania brudnych pieniędzy>> byłby każdy kto w wyniku popełnienia jakiegokolwiek czynu zabronionego odniósłby korzyść majątkową, a następnie nią rozporządził”. Należy bowiem pamiętać o tym, że dla przypisania sprawcy występku z tego przepisu niezbędne jest udowodnienie mu, że podejmował on zabronione zachowania co najmniej godząc się na to, że w ten sposób udaremni lub znacznie utrudni stwierdzenie ich przestępnego pochodzenia lub miejsca umieszczenia, ich wykrycie, zajęcie albo orzeczenie przepadku¹⁴. Ponadto w przypadku np. sprawców drobnych przestępstw przeciwko mieniu, którzy następnie rozporządzają uzyskanymi za pomocą przestępstwa przedmiotami, wyłączenie stosowania art. 299 k.k. opierać się może nie tylko na braku realizacji przez nich strony podmiotowej, ale także na odwołaniu się do rodzajowego przedmiotu ochrony rozdziału XXXVI k.k. – w przypadku takich drobniejszych przestępstw trudno uznać, że zagrażają one w minimalnym choćby stopniu obrotowi gospodarczemu jako takiemu.

Wypada zauważyć także, że zwięzła interpretacja analizowanego przepisu skutkowałaby również wyraźną niezgodnością polskiego prawa karnego z wymogami prawa międzynarodowego oraz unijnego¹⁵. Analiza wiążących Rzeczpospolitą Polską w tym zakresie aktów prawnych prowadzi bowiem do jednoznacznego wniosku, że wartościami majątkowymi stanowiącymi przedmiot wykonawczy przestępstwa prania pieniędzy mogą być wartości majątkowe pochodzące zarówno pośrednio jak i bezpośrednio z przestępstwa¹⁶. I tak, np. wspomniana już konwencja przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej z 2000 r. definiuje w art. 6 ust. 1 pranie pieniędzy jako np. konwersję lub transfer mienia ze świadomością, że stanowi ono dochód z popełnienia przestępstwa, zaś przez dochód z przestępstwa rozumieć należy, zgodnie z art. 2 lit. (e) tejże konwencji każde mienie

¹⁴ W literaturze przedmiotu panuje zgoda co do tego, że występki z art. 299 § 1 k.k. charakteryzuje się umyślnością w jej obu postaciach (zob. np. R. Zawłocki [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.) *Kodeks karny. Część szczególna, Tom II, Komentarz*, Warszawa 2013, s. 780-781, W. Wróbel [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Tom III, Warszawa 2008, s. 671).

¹⁵ Zwraca na to uwagę W. Wróbel [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, Tom III, s. 662.

¹⁶ Bliżej na temat międzynarodowych i unijnych rozwiązań prawnych odnoszących się do problematyki zwalczania prania pieniędzy, zob. B. Bieniek, *Pranie pieniędzy w prawie międzynarodowym, europejskim oraz polskim*, Warszawa 2010 oraz A. Michalska-Warias, *Pranie pieniędzy w prawie międzynarodowym i prawie Unii Europejskiej* [w:] E. W. Pływaczewski (red.), *Proceder prania pieniędzy i jego implikacje*, Warszawa 2013, s. 43-70.

pochodzące lub uzyskane, w sposób bezpośredni lub pośredni, z popełnienia przestępstwa. Podobnie definiuje pranie pieniędzy, podstawowy w tym zakresie z punktu widzenia prawa karnego akt prawny UE, jaki stanowi dyrektywa 2005/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej z dnia 26 października 2005 r. w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu¹⁷. Jak wynika z art. 1 ust. 2 tej dyrektywy przez pranie pieniędzy należy rozumieć następujące czyny popełnione umyślnie: a) konwersję lub przekazywanie mienia, ze świadomością, że pochodzi ono z działalności przestępczej lub z udziału w takiej działalności, w celu ukrywania lub zatajania nielegalnego pochodzenia tego mienia albo udzielenia pomocy osobie, która bierze udział w takiej działalności, dla umożliwienia jej uniknięcia konsekwencji prawnych takiego działania; b) ukrycie lub zatajenie prawdziwego charakteru mienia, jego źródła, miejsca położenia, rozporządzania nim, przemieszczania, własności lub praw do mienia, ze świadomością, że mienie to pochodzi z działalności przestępczej lub z udziału w takiej działalności; c) nabycie, posiadanie lub korzystanie z mienia, ze świadomością w momencie jego otrzymania, że mienie to pochodzi z działalności o charakterze przestępczym lub z udziału w takiej działalności; d) udział lub współdziałanie w popełnieniu, usiłowanie popełnienia, jak też pomocnictwo, podżeganie, ułatwianie oraz doradzanie przy popełnieniu czynów określonych w powyższych literach.

Należy zatem uznać, że teza glosowanego orzeczenia nie zasługuje na aprobatę, bowiem przeciwko zaproponowanej przez Sąd Apelacyjny we Wrocławiu wykładni przemawiają wykładnia historyczna oraz logiczna, a także wzgląd na międzynarodowe zobowiązania Polski.

¹⁷ Dz. Urz. UE L 309/15 z 25 listopada 2005 r.